

دانشنامه فلسفه استنفورد

(۹۷)

دبیر مجموعه: مسعود علیا

-
- سرشناسه: گلنزبرگ، مایکل
عنوان و نام پدیدآور: صدق/مایکل گلنزبرگ؛ ترجمه مهدی محمدی.
مشخصات نشر: تهران: ققنوس، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری: ۹۶ ص.
فروست: دانشنامه فلسفه استنفورد؛ ۹۷/دبیر مجموعه مسعود علیا.
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۷۸-۳۹۸-۱
- وضعیت فهرست نویسی: فیپا
یادداشت: کتاب حاضر ترجمه مقاله‌ای تحت عنوان «Truth» از دایرةالمعارف «The Stanford encyclopedia of Philosophy» است.
یادداشت: واژه‌نامه.
یادداشت: نمایه.
یادداشت: کتابنامه.
موضوع: حقیقت
موضوع: Truth
موضوع: حقیقت - فلسفه
موضوع: Truth -- Philosophy
شناسه افزوده: محمدی، مهدی، ۱۳۶۵، مترجم
شناسه افزوده: Mehdi, Mohammadi
شناسه افزوده: علیا، مسعود، ۱۳۵۴ -
رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۶ ص ۸/گ ۱۷۱/BD
رده‌بندی دیویی: ۱۲۱
شماره کتاب‌شناسی ملی: ۴۹۷۶۶۰۴
-

دانشنامهٔ فلسفهٔ استنفورد (۹۷)

صدق

مایکل گلنزیبرگ

ترجمهٔ مهدی محمدی

این کتاب ترجمه‌ای است از:

Truth

The Stanford Encyclopedia of Philosophy

Michael Glanzberg, Jan 22, 2013

این مجموعه با کسب اجازه از گردانندگان دانشنامه
فلسفه استنفورد (SEP) منتشر می‌شود.

انتشارات ققنوس

تهران، خیابان انقلاب، خیابان شهدای ژاندارمری،

شماره ۱۱۱، تلفن ۴۰ ۸۶ ۴۰ ۶۶

* * *

دانشنامه فلسفه استنفورد (۹۷)

دبیر مجموعه: مسعود علیا

صدق

مایکل گلنزبرگ

ترجمه مهدی محمدی

چاپ اول

۱۱۰۰ نسخه

۱۳۹۶

چاپ پڑمان

حق چاپ محفوظ است

شابک: ۱ - ۳۹۸ - ۲۷۸ - ۶۰۰ - ۹۷۸

ISBN: 978 - 600 - 278 - 398 - 1

www.qoqnoos.ir

Printed in Iran

۷۰۰۰ تومان

فهرست

۷	پیشگفتار دبیر مجموعه
۱۱	درآمد
۱۳	۱. نظریه‌های نوکلاسیک صدق
۳۱	۲. نظریه صدق تارسکی
۳۹	۳. نگاهی دوباره به مطابقت
۴۹	۴. واقع باوری و ضدواقع باوری
۶۱	۵. فروکاست باوری
۶۷	۶. صدق و زبان
۸۳	کتابنامه
۹۱	سیاسگزاری
۹۲	واژه‌نامه انگلیسی به فارسی
۹۴	نمایه

پیشگفتار دبیر مجموعه

بسیاری از کسانی که در ایران به نحوی از انحا کار فلسفی می‌کنند و با فضای مجازی اینترنت نیز بیگانه نیستند نام دانشنامه فلسفه استنفورد^۱ را شنیده‌اند و چه بسا از این مجموعه کم‌نظیر بهره نیز برده باشند. این دانشنامه حاصل طرح نیکویی است که اجرای آن در سال ۱۹۹۵ در دانشگاه استنفورد آغاز شد و همچنان ادامه دارد. به لطف کمک‌هایی که گردانندگان این مجموعه از آن‌ها برخوردار شده‌اند، متن کامل تمامی مقالات این دانشنامه در اینترنت به رایگان و به آسان‌ترین شکل در دسترس خوانندگان علاقه‌مند قرار گرفته است.

نگاهی به ساختار و مندرجات مقاله‌ها و مرور کارنامه نویسندگان آن‌ها، که عموماً در حیطه کار خویش صاحب نام و تألیفات درخور اعتنا هستند، گواهی می‌دهد که با مجموعه‌ای خواندنی مواجهیم، مجموعه‌ای که غالباً مدخل‌های مناسبی برای ورود به گستره‌های متنوع تأمل فلسفی به دست می‌دهد. به این اعتبار، می‌توان به جرئت گفت کسی که می‌خواهد اولین بار با مسئله یا مبحثی در فلسفه آشنا شود، یکی از گزینه‌های راهگشایی که پیش رو دارد این است که ابتدا به سراغ مدخل یا مدخل‌های مربوط به آن در این دانشنامه برود.

دانشنامه فلسفه استنفورد (به سرپرستی دکتر ادوارد ن. زالتسا^۲)

1. *Stanford Encyclopedia of Philosophy* (SEP)

2. Edward N. Zalta

افزون بر این که پیوندی فراگیر میان فضای دانشگاهی و عرصه عمومی برقرار کرده، ویژگی‌های درخور توجه دیگری هم دارد. حجم بسیاری از مقاله‌های این دانشنامه چشمگیر است. ظاهراً دست نویسندگان در شرح و بسط کثیری از موضوعات و مباحث باز بوده است. دیگر این که در کنار مدخل‌های نام‌آشنا گاه به موضوعات و مسائل کم و بیش بدیعی پرداخته شده است که شاید در نظر اول ورودشان به دانشنامه‌ای فلسفی غریب بنماید و در عین حال خواننده را به بازاندیشی دربارهٔ دامنهٔ تفکر فلسفی و نسبت آن با زیست‌جهان خویش فراخواند. کتابنامه‌های مندرج در پایان مقاله‌ها نیز، که معمولاً به دقت تدوین شده‌اند، یکی از محسنات این دانشنامه است که به‌ویژه به کار دانشجویان و محققانی می‌آید که می‌خواهند در زمینه‌ای خاص پژوهش کنند. این را هم نباید از نظر دور داشت که خاستگاه این دانشنامه به هیچ روی موجب نشده است که متفکران و مباحث فلسفهٔ قاره‌ای نادیده گرفته شوند.

انتشار تدریجی این دانشنامه به زبان فارسی و فراهم کردن امکان مواجههٔ شمار هرچه بیشتری از خوانندگان علاقه‌مند با آن، چه بسا استمرار همان غایتی باشد که مورد نظر بانیان این طرح بوده است. بر این اساس، در گام نخست انتخابی اولیه از میان مدخل‌های پرشماری که در دانشنامه آمده است صورت گرفته و کار ترجمهٔ آن‌ها به سعی مترجمانی که با این طرح همکاری دارند به تدریج پیش می‌رود. ترجمهٔ کل دانشنامه البته غایتی بلندپروازانه است، به‌ویژه با توجه به این که هنوز همهٔ مقاله‌های آن به نگارش درنیامده‌اند. با این حال، تلاش بر این است که، در صورت فراهم بودن شرایط، انتشار این مجموعه استمرار پیدا کند و به سرنوشت مجموعه‌هایی دچار نیاید که آغازی چشمگیر داشته‌اند ولی دولتشان چندان پاینده نبوده است.

روال غالب این است که هر کدام از مدخل‌ها در یک مجلد منتشر شود، اما در مواردی که حجم یک مدخل از حداقل لازم برای این که به

هیئت مجلدی مستقل منتشر شود کمتر باشد، آن مدخل همراه با مدخل دیگری که با آن قرابت موضوعی دارد انتشار می‌یابد. به توصیهٔ دکتر زالتا، نسخهٔ اساس ترجمه‌ها آخرین ویراستی خواهد بود که در بخش آرشیو دانشنامه درج شده است، و همین امر در چاپ‌های مجدد ترجمه‌ها مبنای قرار خواهد گرفت. در مرحلهٔ ویرایش، تمامی ترجمه‌ها سطر به سطر با متن انگلیسی مقابله خواهند شد تا عیار کار درخور این مجموعه باشد. در این میان تلاش می‌شود توازن شایسته‌ای میان احترام به سبک و زبان هر مترجم از یک سو و اقتضائات مجموعه از سوی دیگر به دست آید. طرح انتشار این مجموعه شاید فردی بوده باشد، اما اجرا و اتمام آن البته کاری جمعی است و با تلاش مشترک و همراهی دوستانی میسر می‌شود که به این کار دل می‌سپارند. افزون بر ترجمانی که در این طرح همکاری می‌کنند، سپاسگزار دیگرانی هستم که مساعدتشان پشتوانهٔ اجرای شایستهٔ آن است. به‌ویژه از آقای دکتر زالتا و سایر گردانندگان دانشنامه قدردانی می‌کنم که اجازه دادند مجموعه حاضر به زبان فارسی منتشر شود. همچنین، باید یاد کنم از آقای امیر حسین زادگان، مدیر انتشارات ققنوس، که زمینهٔ اجرای طرح را فراهم کردند؛ آقای دکتر سید نصرالله موسویان، که یاری بی‌دریغشان برای این مجموعه بسیار مغتنم بوده است؛ آقای احمد تهوری، که در تسهیل ارتباطات نقش مؤثری داشته‌اند؛ و آقای جهانگیر ملک‌محمدی و یکایک همکاران ایشان در بخش فنی انتشارات، که می‌کوشند این مجموعه با شکل و شمایلی درخور منتشر شود.

مسعود علیا

زمستان ۱۳۹۲

[درآمد]

صدق یکی از موضوعات اساسی و پردامنه‌تر فلسفه است، و خود به تنهایی موضوع بحث‌های هزاران‌ساله بوده است. به علاوه، مسائل گوناگون و فراوانی در فلسفه یا به دلیل وابستگی‌شان به آرایه مربوط به صدق، یا به این دلیل که متضمن آرایه درباره صدق هستند با این موضوع ارتباط می‌یابند.

هیچ راه منسجمی برای بررسی همه آنچه می‌توان درباره صدق گفت وجود ندارد. به جای آن، این جستار بر درونمایه‌های اصلی پژوهش در باب صدق در نوشته‌های فلسفی معاصر متمرکز خواهد شد، و تلاش خواهد کرد تا هم نگاهی بیندازد به مسائل و نظریه‌های عمده‌ای که امروز مورد توجه و علاقه هستند، و هم پیوندشان با یکدیگر را بنمایاند. در تعدادی از مدخل‌های دیگر، کاوش‌های عمیق‌تری درباره بسیاری از این موضوعات صورت گرفته است. عموماً بحث درباره استدلال‌های اصلی به آن مدخل‌ها واگذار شده است. هدف این جستار صرفاً به دست دادن نمایی از نظریه‌های شایع است. بسیاری از مقاله‌هایی را که در این جستار از آن‌ها نام

برده شده است می‌توان در جُنگ‌هایی یافت که به دست بلکبرن و سیمونز (Blackburn & Simmons 1999) و لینچ (Lynch 2001b) گردآوری شده‌اند. همچنین، تعدادی پژوهش در قالب کتاب در باب موضوعاتی که در این‌جا مورد بحث قرار گرفته‌اند وجود دارد، از جمله Burgess & Burgess 2011، Kirkham 1992 و Künne 2003.

بیان مسئلهٔ صدق از جهتی ساده است: صدق‌ها [یا حقایق] چه هستند و چه چیزی (اگر باشد) آن‌ها را صادق می‌کند. ولی این بیان ساده بخشِ بزرگی از مناقشه را پنهان می‌کند. این‌که آیا اصلاً چیزی به نام مسئلهٔ متافیزیکی صدق وجود دارد یا نه، و اگر وجود دارد، چه نوع نظریه‌ای می‌تواند به آن بپردازد، جملگی از مسائل دیرپا در نظریهٔ صدق‌اند. [در این جستار] چند راه جداگانه برای پاسخ دادن به این پرسش‌ها را از نظر می‌گذرانیم.

نظریه‌های نوکلاسیک صدق

سرچشمه بخش زیادی از نوشته‌های معاصر در زمینه صدق برخی آرای است که در اوایل سده بیستم اهمیت داشتند. در آن زمان چندین دیدگاه درباره صدق مورد بحث بود که در میان آن‌ها مهم‌ترین دیدگاه‌ها برای نوشته‌های معاصر عبارت بودند از نظریه مطابقت،^۱ نظریه همسازی^۲ [یا انسجام] و نظریه عمل‌باورانه^۳ در باب صدق.

همه این نظریه‌ها در پی دادن پاسخی سراسر به پرسش چیستی‌اند: صدق چیست؟ آن‌ها این پرسش را همان‌طور که هست می‌پذیرند: صدق‌هایی وجود دارند، و پرسشی که باید به آن پاسخ داد پرسش از چیستی آن‌هاست. در مقام بیان پاسخ، هر نظریه‌ای مفهوم صدق را در دل شناخت‌شناسی یا متافیزیکی فراگیرتر می‌نشانند. تبیین چیستی صدق تبدیل می‌شود به موردی از کاربرست نظامی متافیزیکی، و صدق در این مسیر وارث پیش‌انگاره‌های متافیزیکی سترگی می‌گردد. هدف این بخش توصیف آرای نظریه مطابقت، نظریه

1. correspondencedence 2. coherence 3. pragmatist

همسازی و نظریهٔ عمل‌باورانه است که محرک و دستمایهٔ مباحثهٔ امروزند. در پاره‌ای موارد، صورت متعارف این نظریه‌ها متفاوت با دیدگاه‌هایی است که در اوایل سدهٔ بیستم عملاً مورد دفاع بودند. از این رو، آن‌ها را «نظریه‌های نوکلاسیک» می‌نامیم. هر جا مناسب باشد، مکثی می‌کنیم تا نشان دهیم چگونه نظریه‌های نوکلاسیک از ریشه‌های «کلاسیک»‌شان در اوایل سدهٔ بیستم سر برآورده‌اند.

۱.۱. نظریهٔ مطابقت

از میان نظریه‌های نوکلاسیک، احتمالاً مهم‌ترین نظریه برای نوشته‌های معاصر نظریهٔ مطابقت است. آرایسی که شباهت چشمگیری به نظریهٔ مطابقت دارند بی‌گمان دارای عمر درازی هستند، و می‌توان آن‌ها را نزد ارسطو یا آکویناس یافت. اگر به اواخر سدهٔ نوزدهم و اوایل سدهٔ بیستم، یعنی آغاز روایت ما از ماجرای نظریه‌های نوکلاسیک صدق، نگاهی بیندازیم، پیداست که آرای مربوط به مطابقت در کانون بحث‌های زمانه بود. اما، علی‌رغم اهمیت‌شان، فوق‌العاده دشوار است که در اوایل سدهٔ بیستم ارجاع دقیقی به دیدگاه نوکلاسیک متعارف بیابیم. افزون بر این، نحوه‌ای که نظریهٔ مطابقت عملاً پدیدار شد چند مرجع ارزشمند برای مباحثهٔ معاصر فراهم می‌آورد. به این دلایل، پیش از رفتن به سراغ شکل نوکلاسیک معاصر نظریهٔ مطابقت، سرچشمه‌های آن را در اواخر سدهٔ نوزدهم و اوایل سدهٔ بیستم، به شکلی مبسوط‌تر از دیگر دیدگاه‌های نوکلاسیک، بررسی می‌کنیم.

۱.۱.۱. سرچشمه‌های نظریه مطابقت

ایده‌آسی نظریه مطابقت این است که باورها و گفته‌های ما هنگامی صادق‌اند که با نحوه واقعی وجود چیزها – با امور واقع^۱ – مطابق باشند. این ایده را می‌توان به شکل‌های گوناگون در سراسر تاریخ فلسفه دید. تاریخ مدرن آن با شروع فلسفه تحلیلی در ابتدای سده بیستم، به‌ویژه در آثار ج. ا. مور و برتراند راسل، آغاز می‌شود.

بگذارید رشته این ماجرا را در سال‌های بین ۱۸۹۸ و حدود ۱۹۱۰ دنبال کنیم. مشخصه این سال‌ها مخالفت مور و راسل با ایده‌باوری^۲ است. اما در این برهه، آن‌ها از نظریه مطابقت در باب صدق دفاع نمی‌کنند. در واقع، مور (Moore 1899) نظریه مطابقت را یکی از سرچشمه‌های ایده‌باوری می‌داند، و آن را به این اعتبار رد می‌کند. راسل نیز از این لحاظ پیرو مور است. (برای مطالعه بحثی درباره نقد اولیه مور بر ایده‌باوری، که در آن نظریه مطابقت در باب صدق را رد می‌کند، بنگرید به Baldwin 1991. در Hylton 1990 بحث مبسوطی درباره راسل در بافتار ایده‌باوری انگلیسی آمده است.)

در این دوره، مور و راسل به روایتی از نظریه این‌همانی در باب صدق^۳ باور دارند. این دو درباره این نظریه نسبتاً کم‌سخن گفته‌اند، اما مختصری از آن در Moore 1899, 1902 و Russell 1904 آمده است. بنا بر نظریه این‌همانی، هر گزاره صادق این‌همان با یک امر واقع است. این نظریه، در دست مور

1. facts 2. idealism 3. identity theory of truth